

الیاس گھمن

محمد ایاس گھمن 25 اگست 1961ء نوں گوجرانوالہ دی تحصیل وزیر آباد دے اک پنڈ چک ستیہ وچ چوہدری سردار خاں گھمن دے گھر پیدا ہوئے۔ میٹرک گورنمنٹ ہائی سکول سوہدرہ توں 1977ء وچ پاس کیتا تے بی ایس سی ایس گورنمنٹ کالج لاہور وچ داخل ہوئے۔ داؤد کالج آف انجینیئرنگ اینڈ ٹیکنالوجی کراچی توں 1985ء وچ بی ای ایئر وکس انجینیئرنگ پاس کر کے واپس وچ اسسٹنٹ ڈائریکٹر ہو گئے۔ کراچی وچ تعلیم دے دوران اوہناں دے من وچ پنجابی زبان تے ادب نال محبت دے دیوے روشن ہوئے۔ اوتھوں دور سائے ”سحر“ تے ”سوہنی دھرتی“ شروع کیتے۔

ملازمت دے نال نال گھمن علمی ادبی تے تحقیقی سرگرمیاں وی جاری رکھ رہے

نہیں۔ ادہ مہینہ وار روپل دے اعزازی چیف ایڈیٹر نہیں۔ بالال لئی پہلا پنجابی رسالہ ”میٹی“ وی اوہناں دی ادارت وچ ای چھپ رہیا اے۔ ادہ پنجابی سائنس بورڈ دے بانی چیئرمین وی نہیں۔ حال وچ ای اوہناں نے طباعت دے شعبے وچ پنجابی کمپیوٹر نوں متعارف کرایا اے۔ گھمن اک اُچے کہانی کار نہیں تے اوہناں دیاں کہانیاں ادبی رسالیاں وچ چھپدیاں رہندیاں نہیں، جیہڑیاں پنجاب دے وسیب دا بہترین نمونہ ہوندیاں نہیں۔ ہُن تیکر اوہناں دیاں کئی کتاباں شائع ہو چکیاں نہیں۔ جیناں وچ بھگوان شکاری، ریڈار، سائنس (مڈھلی) حساب (بالال لئی) جنور باتاں (لوک کہانیاں)، پرائیونڈ (ناولٹ)، گھروالی (ناولٹ) تے داء ویلیاں (ناول) خاص طور تے ذکر دے قابل ہیں۔

ریڈار کہانی

ایسہ ویسویں صدی دے مشہور آمر ہٹلر دے عروج دے دی سن۔ ہٹلر نے جرمن گھبر وواں نوں ایسہ پک کر ڈتاسی کہ اوہناں دا تعلق دنیا دی سب توں ودھیا قوم نال اے۔ ایس لئی سارے جگ اُتے حکمرانی کرن دا حق صرف جرمنان نوں ای اے۔ جرمنل نوں اپنے خالص خون اُتے ڈاڈھامان سی، ادہ انگریزاں نوں وی اپنے تل نہیں سمجھدے سن۔ اوس ویلے انگریزا دھبی دنیا اُتے راج کر رہیاسی۔ ایس لئی قدرتی طور تے جرمنی دا برطانیہ نال متکا لگنا یقینی ہو گیا سی۔

انج تے 1930ء توں پچھوں ای جرمنی نے اک واری فیر اپنیاں فوجاں نوں نویں اسلحے بارود نال مسلح کرنا شروع کر ڈتاسی۔ پراوس ویلے ہر پاسے ڈاڈھی تھر تھتی پے گئی جدوں سینکڑے بمبارتے لڑاکے جنگی ہوائی جہاز تیار کر کے جرمنی دنیا دی سب توں نگڑی ایئر فورس دا مالک بن گیا۔ کئی براعظماں وچ دُور دُور تیک کھلے برطانوی راج دا تخت یعنی لندن ہر ویلے جرمن بمباراں دے نشانے وچ آ گیا سی۔ ایس خبر نے برطانیہ دے بادشاہ جارج تے اوہدے فوجی جرنیلاں دی نیند ر حرام کر دتی سی۔ جرمن بمباراں دے حملے دے ڈر پاروں انگریز کاریگراں اپنی محنت کیتی جے چھیتی ای رائل ایئر فورس کول ایجیے لڑاکا ہوائی جہاز موجود سن جیہناں وچ آٹھ آٹھ شین گناں لائیاں جاسکدیاں سن تے اوہناں دی زبردست مارتوں دشمن بمباراں دا پچنا اوکھاسی۔ فیروی انگریزاں نوں جرمنی دے اچانک ہوائی حملے دا دھڑکا لگیا رہنداسی کیوں جے مسئلہ ایسہ سی کہ ایہو جیسے ہوائی جہاز تے اوہناں نوں اڈاؤن والے اچے گنتی وچ گھٹ سن جد کہ لوڑ ایسہ سی پئی گھٹو گھٹ اک ہوائی دستہ ہر ویلے برطانوی بندرگاہاں دی

راکھی کرن لٹی ہوا وچ موجود رہوے۔ اوس ویلے تیک انج منہیں سی کیتا جاسکدا۔ ایس لٹی کوئی اجیہی شے ڈاڈھی ضروری جاپنی جیہڑی دیری بمباراں دے ہوائی حملے توں ایناں چرمپلاں خبر دے دیوے کہ ہوائی اڈیاں اُتے تیار کھلو تے پائلٹ اپنے جہازاں نوں اوہناں دے مقابلے لٹی ہوا وچ لیا سکے۔

کہنے ای چر تیک برطانوی سائنس دان اک اجیہی مشین ایجاد کرن دا جتن کردے رہے جیہدے وچوں مکین والی ”موت شعاع“ (Death Ray) اوہناں دے خیال موجب اپنے راہ وچ آون والی ہر شے نوں ملیا میٹ کر دیوے گی۔ ایہہ تجربے تے آکا اسی ناکام رہے پر 1935ء وچ اک برطانوی سائنس دان سروائسن واٹ اپنے تجربیاں دے وچکار رب سببی اک اجیہی مشین بناون وچ کامیاب ہو گیا جیہدے ٹچوں مکین والیاں شعاواں سکنتاں وچ دور دور دیاں شیواں نال محرکے واپس آجانیاں سن تے اوہناں اُتے بھیڑے موسم یاں ہنیرے داوی کوئی اثر نہیں سی ہوندا۔ سروائسن واٹ نے ایس حیران کردین والی مشین داناں ”ریڈیو لوکیشن سسٹم“ رکھیا۔ ایہہ کاڈھ جنگی لحاظ نال بوہت فائدے مند سی۔ ایس لٹی انگینڈ والیاں چھیتی اسی چوکھے ٹکوں طریقے نال اپنیاں لہندیاں بندرگا ہواں دے نال نال ایہی سسٹم نوں چلاون واسے تیج شیٹن قائم کردتے، جیہڑے بعد وچ چین ہوم (Chain Home) دے نال نال مشہور ہوئے۔

برطانیہ نے دوجی عالمی جنگ دے شروع ہونڈیاں ساراں اپنیاں لہندیاں واپس دے نال چین ہوم شیٹناں دی گنتی ودھا دتی سی۔ فیر 1940ء وچ جدوں فرانس دی ایس عالمی جنگ وچ کڈ پاتے برطانیہ نوں اپنی جنوبی بندرگا ہواں ول دی ایہی کٹی شیٹن قائم کرنے پے گئے۔ برطانیہ نے ایس ”مڈھلے ریڈار سسٹم“ نوں بوہت اُرداری نال جنگ دے اک خطرناک ہتھیار دے طور ورتیا۔ ایہہ پہلا ریڈار سسٹم بھانویں آج کل دے ریڈار نالوں بوہت سادا تے گھٹ رینج والا سی پر ایہدی ویلے برمد پاروں

رائل ایئر فورس نوں روڈ پار انگلستان (English Channel) اُتوں اُڈے اُوندے جرمن فائٹراں تے بمباراں دا اوہدوں ای پتہ لگ جاندا سی جدوں اجے اوہ برطانوی سرحد توں بوہت دُور ہوندے سن۔ ایس لئی برطانوی لڑاکے ہوائی جہاز ایہناں ہٹا بولن والیاں نال بھیڑ کر ن لئی فضا وچ آؤن جوگ ہو جاندا سن۔ کئی داری تے برطانوی راکھے ہوائی جہاز جرمن حملہ آوراں نوں راہ وچ ای ڈک کے تباہ کر دیندے سن۔ یاں اوہناں نوں پہچھانہ پر تن تے مجبور کر دیندے۔ ایس ایجاد نے جرمنیاں نوں ڈاڈھا پریشان کر دتا سی۔ اوہناں نوں سمجھ نہیں سی آؤندی کہ اوہناں دے خفیہ ہوائی حملیاں دی کون مخبری کر دیندا لے۔ دوجے پاسے برطانوی فضائیہ دے بمباریاریے سمندر وچ دُور دراڑے تروے دشمن دے بحری جہازاں نوں اپنے ”ریڈیو لوکیشن سسٹم“ راہیں لہجہ لہجہ کے اوہناں اُتے جا پڑ دے تے بمب مار مار کے اوہناں نوں سمندر وچ ای غرق کر دیندے۔ برطانوی بمبار ویلے سرتے ٹھیک تھیاں بمباری کر کے جرمن فوجی ٹھکانیاں اسلحہ بنادوں والیاں فیکٹریاں تے صنعتی شہراں نوں تباہ برباد کر دے رہے۔ ایہناں تباہیاں نے جرمنی والک تروڑ دتا سی تے فضا داں وچ رائل ایئر فورس دی برتری جنگ ممکن توں پہلے ای ثابت ہو گئی سی۔ ایہہ اک حقیقت اے کہ دوجی عالمی جنگ جتن وچ ریڈار دی ویلے سراہجادی نے اتحادی فوجاں دا بوہت سا تھ دتا سی۔

جے ریڈار دی کاڈھ بارے تاریخی تے سائنسی حواہیاں نال گل کریے تے پتہ لگدا اے پئی ریڈار دا بننا کوئی اتفاقی واقعہ یاں اک دو ذہناں دے وچ کیتے تجربیاں دا پھل نہیں سی سگوں ایہہ ایجاد دُنیا دے کئی نامی گرامی سائنس داناں دی ورہیاں بدھی کھوج دا برٹاسی۔ 1831ء وچ سب توں پہلاں مشہور سائنس دان جیمز کلیرک میکس ویل نے ریاضی دے حساب کتاب نال ثابت کیتا سی کہ ”ریڈیو لہراں“ روشنی دی رفتار نال سفر کردیاں نیں تے اُنجے ای اپنے راہ وچ آؤن والی ہر شے نال ٹکرا کے پہچھانہ

پر تدبیریں نہیں۔

میکس ویل توں مگروں 1888ء نوں جرمنی وچ عملی تجربے کردیاں اک سائنسدان ہینرچ ہرٹز نے ایہہ ثابت کردتا پئی ”ریڈیولہراں“ مصنوعی طور تے وی پیدا کیتیاں جاسکدیاں نہیں۔ ہرٹز نے اپنے آلیاں نال اجیہاں ”ریڈیولہراں“ پیدا کر کے وی دکھائیاں جیہڑیاں مسان دو چار فٹ دُور تیک ای اُپر سکدیاں سن۔

1895ء وچ عظیم سائنس دان مارکونی نے لے رینج (Long Range) اُتے ریڈیولہراں گھن دے تجربیاں دا اک لمبا چوڑا سلسلہ شروع کیتا۔ اوہنے ہرٹز نالوں چنگا ساز و سامان ورتیا تے اوڑک اوہ طاقتور ”ریڈیولہراں“ پیدا کرن وچ کامیاب ہو گیا۔ مارکونی دیاں بنائیاں ریڈیولہراں اینیاں گھڑیاں سن کہ اوہ دے نشر کیتے گئے سگنل (Signal) گھٹ دودھ دو ہزار میل لمبے بحر اوقیانوس نوں وی پار کر کے امریکہ وچ اُپر گئے سن۔ اوہوں مارکونی نے جیہڑی پشین گوئی کیتی سی اوہ بعد وچ اجو کے ریڈار تیک اپرن دی پگڈنڈی ثابت ہوئی سی۔ اوہنے آکھیا سی پئی ایہہ ریڈیولہراں اک دیہاڑے میلان دُور دیاں شیواں دے ہون واسوہ لین لئی درتیاں جاوَن گیاں۔

مارکونی نے ریڈیولہراں بارے اپنی کھوج جاری رکھی تے 1925ء وچ اوہ اجیہاں ریڈیولہراں نشر کرن وچ کامیاب ہو گیا جنہاں دے جوابی سگنل توں اوہنے زمین تے فضا اُتے موجود اوزون دی حفاظتی پٹی دی اچھائی ناپی۔ اُنج تے ایہہ سارے کم ٹڈھلے ریڈار دے کارنامے ای دکھائی دیندے نہیں پر اصل حقیقت ایہہ اسے پئی آج کل دا ریڈار جیہڑا ہن اک خطرناک جنگی ہتھیار بن گیا اے اوہ نہ تے اوہوں اجے بنیا سی تے نہ ای سائنس دانان نوں پورا احساس سی کہ ایہناں ریڈیولہراں نوں درت کے کوئی ایہو جیو مشین وی بنائی جاسکدی اے۔

”ریڈیو لوکیشن سسٹم“ وچ ریڈیولہراں نوں جنگی مقصدن لئی ورتن دے طریقے دے

موجود بھانویں انگریز سائنس دان ای سن پر اوہ جان دے سن کہ ریڈیو لہراں دو جے یو پنی
مکان دے سائنس دانان لئی وی کوئی نویں شے نہیں ایس لئی اوہناں اپنی ایجا دنوں ڈاڈھا
خفیہ رکھیا سی پر ایہدے بارے تکنیکی جانکاری امریکہ نوں دے دتی گئی۔ امریکی سائنس دانان
ایس سسٹم اُتے اپنی محنت کیتی پئی کجھ مہینیاں وچ برطانیہ دار ریڈیو لوکیشن سسٹم دنیا دا
سب توں طاقتور تے چوکھا خطرناک جاسوسی آلہ بن گیا۔ امریکیاں ایہدے وچ اینیاں
جہتاں پیدا کردتیاں کہ اوہ اصولوں ای اک نویں شے بن گیا۔ اوہناں ایہداناں وی بدل
کے ”ریڈار“ (Radar) رکھ دتا۔ اج ایہوناں ای ساری دنیا وچ پُرجلت اے۔

بھالویں مڈھلا ریڈار دشمن ہوائی جہازاں دے حملے دا پہلاں توں پتہ لاؤن لئی بنایا
گیا سی پر ویلنگٹن ناں ایہدے توں ہووہت سارے کم لے جان لگ پئے۔ اج کل
ریڈار ہر ملک لئی علاقائی دفاع دا لازمی انگ ہون توں اُدعام شہری زندگی وچ روز دیہاٹے
ورتی جاوون والی مشین بن گیا اے۔ جنگ دے زمانے وچ ایہہ فوجاں نوں دشمن ہوائی
جہازاں تے میزائلاں دے حملے دی وارننگ دیندا اے تے سمندر وچ تروے آؤندے
دشمن بحری جہازاں دا ہزاراں میل دُور توں ای خطرہ دسد اے۔ ریڈار پہاڑ تے واہیاں وچ
دشمن فوجاں دے پھیرے ٹورے بارے مسلسل اطلاعات دیندا اے تے ایہو ای ہوائی
حملیاں وچ اپنے بمبار تے لڑاکے طیاریاں نوں نشانے اُتے صحیح ویلے بمباری کرن وچ مدد
دیندا اے۔ ریڈار نے شہری ہوا بازی وچ وی ڈاڈھیاں آسانیاں پیدا کردتیاں نیں۔ اج
کل مسافر تے سامان ڈھون والے اڈنے تے ترے جہازاں دی رہنمائی لئی ایہہ اک انتہائی
ضروری آلہ بن گیا اے۔ سنگھنے بدلاں وچ اوڈے ہوئے ترکھے ہوائی جہازاں نوں اک
دو جے نال بھڑن توں پہچان تے سنگھنیاں دھنداں وچوں گزر دے بحری جہازاں نوں
سمندر ی چٹانان تے وڈے وڈے برفانی توڈیاں نال ٹکرن توں پہچان لئی ایہو ای ورتیا
جا رہیا اے۔ ایہنے بندرگاہواں تے ہوائی اڈیاں دے کم نوں وی ڈھیر سوکھا کر دتا اے۔

ایہہ دُور در اڈے سمندری جہازاں نوں ساحل ول آون لئی صحیح راہ دسد اے نالے ہوائی جہازاں نوں ہینرے تے بھیرے موسم وچ ہوائی اڈے اُتے اُترن لئی مدد دیند اے عام شہری ورتاوے وچ ریڈار محکمہ موسمیات دے کم آؤندا اے محکمہ موسمیات آون والے موسم دا ریڈار راہیں گوٹھ لاکے پشین گوٹیاں کر داسے۔ جدید ترین ریڈار سائنس دانان نوں خلا وچ وڈے وڈے راکٹ تے خلائی سٹیشن گھلن وچ مدد کر دے نیں۔ چن دی سطح اُتے خیر خیریت نال اُترن والے امریکی خلا باز وی ریڈار راہیں ایہہ کا نامہ کر دکھاون دے قابل ہوئے سن۔ دن بدن نویاں ٹیکنیکاں ورت کے ریڈار کوں بہت نویں کم لٹے جا رہے نیں تے ویلے دے نال نال ایہہ دے گن و دھدے جا رہے نیں۔ ایس لئی ایس ویلے مستقبل دے ریڈار دے بے حد انوکھے کماں بارے پشین گوئی کرنا وی اوکھا ہو گیا اے۔

(ریڈار)

